

Det kongelige danske geografiske Selskab.

Allet paa de *livsvarige* Medlemmer (efter Lovenes § 3 høre hertil saadanne, som i det mindste have betalt 50 Kr. én Gang for alle) er nu steget til 47, og heraf have følgende betalt:

100 Kr.: Hofjægermester *de Sehested* til Broholm.

50 Kr.: kgl. Slotsgartner *T. Rothe*, Kammerherre *Lüttichau* til Tjele, Kammerherre *T. Bille*.

Med Hensyn til *Tidskriftet* er sket den Forandring, at Kand. *Emil Elberling* efter eget Ønske er traadt fra

som Medhjælp ved Redaktionen, og at Bestyrelsen har valgt Kaptajn i Flaaden *O. Irminger* til at træde i hans Sted.

I det fjerde Møde holdt Kand. *P. Tauber* et Foredrag om „en forsvindende Pattedyrverden“ (dette Foredrag vil blive trykt senere), og dernæst gav Apotheker *H. P. Madsen* en Skildring af Bosphorus og Konstantinopel (se S. 39).

Stanleys Rejse paa Kongofloden,

af *O. Irminger*, Kaptajn i Flaaden.

(Hermed Tavle II.)

Da vi her i *Tidskriftet* sidste Gang (1ste Bind, S. 157—59) med nogle Ord omtalte Stanley, var det for at knytte nogle Bemærkninger til den korte telegrafiske Beretning, hvormed den store rejsende gennem „New York Herald“s og „Daily Telegraph“s Spalter meddelte Verden den epokegjørende Opdagelse af Kongoflodens Løb. Vel har Stanley endnu ikke givet en samlet Beskrivelse af sin Kongo-Færd; men paa Rejsen fra Flodens Munding over Kap til Sansibar, der var Udgangspunktet for hans sidste, treaarige Rejse, og hvortil han ønskede at ledsage Resterne af Expeditionen, har han gjentagne Gange til de rundhaandede Ejere af de nævnte Blade sendt flere Breve, der omhandle Kongo-Rejsen. Disse Breve samt et længere Foredrag, som han holdt i Kapstaden, sætte os i Stand til at meddele Læserne en Oversigt over Slutningen af Rejsen fra det Tidspunkt, da vi slap ham ved Tanganjika-Søens Bredder i Byen Udjidji. (Se dette *Tidskrifts* 1ste Bind, S. 101).

Som man maaske vil huske, havde Stanley netop den Gang i sin lille Baad „Lady Alice“ tilendbragt hele Tanganjika-Søens Omsejling. Det var to Aar, siden han havde forladt Sansibar, og blandt de Tildragelser, der i denne lange Tid have særlig Interesse, skulle vi her minde om hans for Geografien saa vigtige Rejser i Egene omkring den store Nil-Sø Ukereve og denne Søes Omsejling og nøjere Undersøgelse. En ret mærkelig Omstændighed knytter sig i det hele til Stanleys Rejser i

Afrika, og det er, at han midt inde i dette store Fastland optræder saa meget som Sømand, at hans Bedrifter om Bord i „Lady Alice“ udgjøre de mest betegnende Holdepunkter, naar man Skridt for Skridt følger hans Færd. Naar et ukjendt Land skal aabnes for Omverdenen, maa det selvfølgelig være af særlig Vigtighed at komme til Kundskab om de naturlige Veje, som Forsynet har anlagt; at Afrika var særdeles rigt paa mægtige Flodsystemer og store Søer, derom bragte saa at sige enhver større Opdagelsesrejse ny Underretning. Nilgaaden var i Hovedsagen løst, inden Stanley berigede Geografien med Opdagelsen af flere Tilløb til Ukereve; men vest for Tanganjika, hvor baade Livingstone og Camérón forgjæves havde søgt at komme til Klarhed om det derværende Flodsystem, der var endnu mægtigere end Nilens, skulde han finde en vid Mark for de Egenskaber, der allerede tidligere havde givet ham et velfortjent Ry som Afrika-rejsende.

Da Stanley i Avgust Maaned ifjor pludselig dukkede op ved Atlanterhavets Bredder, havde man intet hørt fra ham i et helt Aar. Han var den Gang i Udjidji ved Tanganjika-Søen, som han netop havde omsejlet, og var i Færd med at fortsætte Rejsen vester paa. Inden han kom af Sted, havde han imidlertid mange Vanskeligheder at overvinde; thi ikke alene udbrød der Smaakopper blandt hans Folk, men Dagen før han havde foresat sig at rejse videre, rømmede 43 Mand, og Resten følte sig

greben af panisk Skræk ved Tanken om nu at skulle rejse igennem Egne, om hvilke de i Udjidji boende Arabere havde fortalt de gyseligste Historier, imedens Stanley selv var fraværende paa den to Maaneder lange Sejlur paa Tanganjika-Søen. Han lod sig dog ikke afskrække af sine Folks slette Holdning; 32 Mand bleve lagte i Jærn, inden han indskibede sig for at sætte over Søen til Landskabet Manjuema, og da Expeditionen havde været under Vejs i nogle Dage, og Folkene havde set, at her alligevel ikke var fuldt saa uhyggeligt, som Araberne havde fortalt, kom der igjen Lyst og Liv i dem. Paa Rejsen igennem Manjuema fulgte Stanley Luamaflodens nedre Løb og rejste derpaa langs Lualabafloden til Nyangve. Manjuema er et smukt, skovrigt Land med lave Bjerge og Højedrag. Den nordlige Del af Landet især er opfyldt af tætte Skove, den sydlige Del gjenstrømmes af Luamafloden; denne løber igennem en bred Dal, og Flodsengen bestaar paa sine Steder af Lava og Jærnmalm. Befolkningen, blandt hvilken man træffer Menneskeædere, er delt i mange Smaastammer, som leve stærkt afsondrede; men ikke desmindre staar Husfliden i Forfærdigheden af sine Basttøjer hist og her i Manjuema meget højt. Kvinderne her ere smukke, og Elfenben er der ogsaa nok af; først for en halv Snes Aar siden fandt Afrikas Landeplage, de arabiske Slavejægere, Vej til Manjuemas Skatte. Siden den Tid har Landet mistet en stor Del af sin Befolkning, mangen en venlig, lille Landsby er gaaet op i Luer, og Manjuema lignede 1876 ikke sig selv mere. Livingstone havde gjort et stærkt Indtryk paa Landets Indbyggere, og Stanley fik oftere rørende Beviser paa, hvor godt Afrikas Apostel endnu mindes af de indfødte. En gammel Mand, hvem Livingstone i sin Tid havde beskyttet imod Araberne, blev ude af sig af Glæde, da Stanley fortalte ham, at ogsaa han havde kjendt Livingstone, og udbrød til sine Slægtninge: „Høre I, hvad han siger; han kjender den gode, hvide Mand; nu ville I faa noget at vide om ham, der var saa kjærlig og taalmodig, og som fortalte os saa mange morsomme Ting om de hvide Mænds vidunderlige Land. Ja, hvor var han ikke god, den gamle, hvide Mand!“

Fra Udjidji til Nyangve er der i lige Linje omtrent 60 danske Mile, og Stanley tilbagelagde Rejsen mellem disse to Byer i den for Afrikarejser mærkværdig korte Tid af 40 Dage, Rastdagene medregnede. Nyangve ligger ved Lualaba, hvilken Flod, som vi tidligere have haft Lejlighed at omtale, altid har spillet en fremragende Rolle i de sidste Afrika-Rejsers Historie. Livingstone havde i lang Tid opholdt sig i Nyangve og søgte hos de arabiske Kjøbmænd og Slavehandlere at faa Folk og Kanoer til at sejle ned ad Floden, som han saa gjerne

vilde bringe i Forbindelse med Nilen. Forgjæves havde han budt indtil 400 Pd. St. og alle de Varer, som han ejede i Udjidji, for at faa ti Mand, og i Juli Maaned 1871 maatte han med uforrettet Sag forlade Nyangve. Tre Aar senere kom Cameron hertil; ogsaa han søgte paa alle mulige Maader at komme til at løfte det hemmelighedsfulde Slør, der hvilede over Lualaba, men forgjæves. I Overensstemmelse med flere Geografer mente Cameron, at Lualaba maatte være samme Flod som Kongo. Skjønt denne Mening havde overmaade meget for sig og ogsaa senere viste sig at være den rigtige, skulle vi dog nævne, at Lualaba endog i den seneste Tid, og det af Mænd, hvis Stemmer have Vægt, er bleven bragt i Forbindelse med de to vestafrikanske Floder Ogove og Niger. Sexten Maaneder efter, at Cameron havde forladt Nyangve, optraadte Stanley paa Skuepladsen, og efter hans eget Udsagn virkede det stærkt pirrende paa ham, at ikke alene Evropæerne, men ogsaa de arabiske Slavehandlere og de indfødte saa gjerne vilde have nærmere Kundskab om den gaadefulde Flod, om hvilken der i Nyangve's Hytter gik de mest gruopvækkende Rygter.

Inden vi gaa videre, ville vi blot bede Læserne om at kaste et Blik paa det Kaart, der findes i dette Tidsskrifts 1ste Bind (Tavle VII.), og ligeledes paa det, vi nu bringe; thi det vil da strax staa klart, i hvilken høj Grad Stanley har kastet Lys over det indre Afrika ved at løse Spørgsmaalet om Lualaba-Kongos Løb, et Spørgsmaal, der med Rette, efter at Nilgaaden var bleven løst, er blevet betegnet som den sidste store Afrika-Gaade. Paa det første Kaart se vi nemlig Lualabas Løb et kort Stykke Vej fra Nyangve antydet med punkterede Linjer; man har ladet Floden flyde igennem den ukjendte, af Slavehandlere omtalte Sankorra-Sø og derfra paa maa og faa videre fortsætte sit Løb, indtil man lod den støde sammen med Kongo, der kun var kjendt et forholdsvis lille Stykke Vej fra Mundingen. Under Vejs har man ladet Floden optage de imod Nord flydende store Bifloder, hvis øvre Løb paa kortere eller længere Strækninger man har lært at kjende ved flere rejsende; men hvorledes det ret forholdt sig med hele Flodsystemet, som dog er det mægtigste af alle de afrikanske, derom vidste man, før Stanley kom til, egentlig slet ikke mere, end man den Dag i Dag véd om Forholdene ved Polerne; man fortabte sig kun i mere eller mindre rimelige Gisninger. Paa det Kaart, som Stanley har tegnet og som har været aftrykt i „Daily Telegraph“ af 12te Novbr. 1877, har man derimod hele Floden for sig, og det uden punkterede Linjer. Vel maatte der gjerne for Nøjagtighedens Skyld have været en Del punkterede Linjer paa lange Strækninger af Bifloderne, thi disse kunne ikke aflægges paalidelig, da ingen rej-

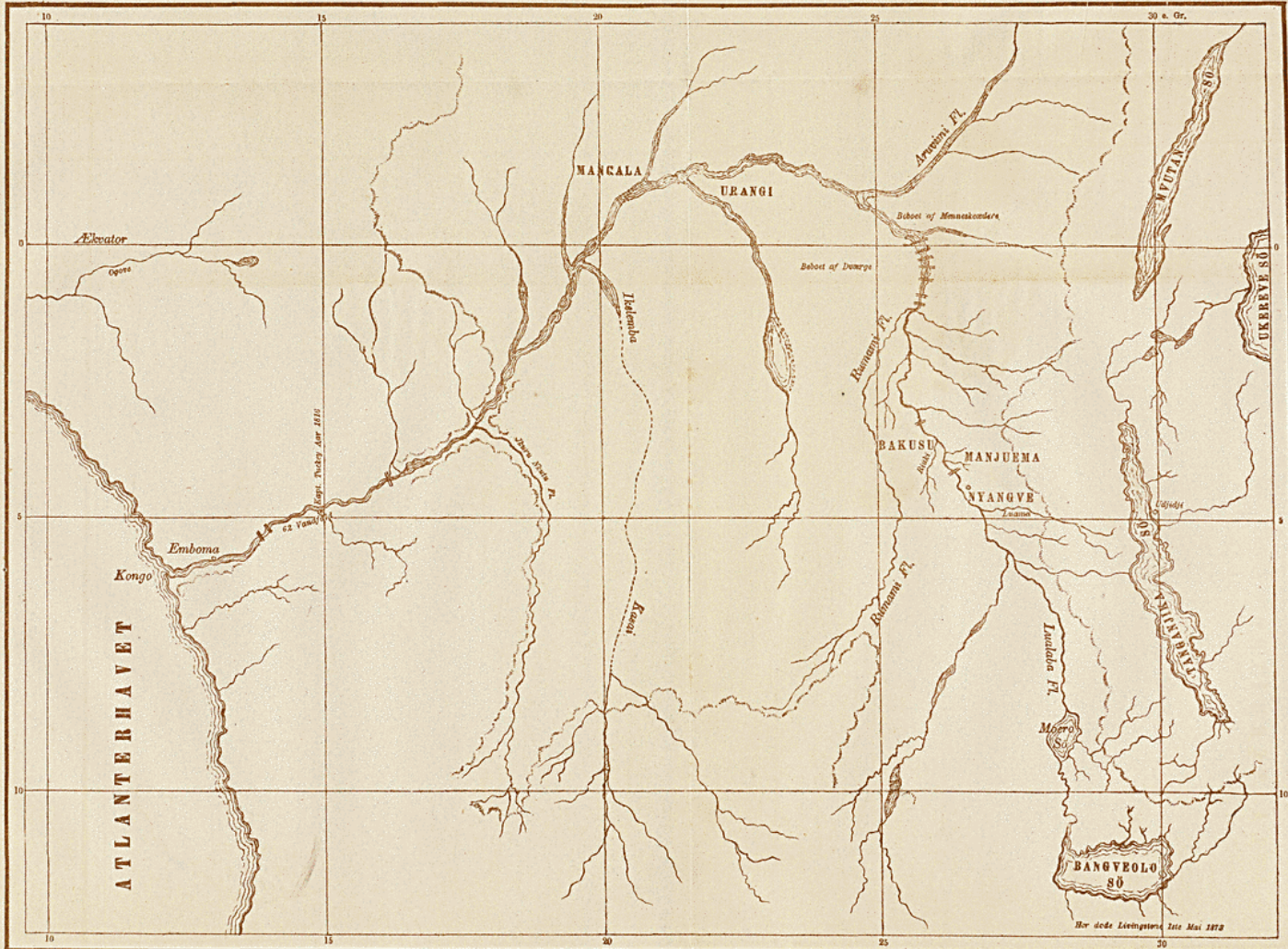
KAARTSKISSE OVER KONGOFLODENS LÖB

efter Stanleys Originalkaart i „Daily Telegraph“ af 12te November 1877

Kgl. dansk geogr. Selskabs Tidsskrift

bygd af Vandfald

Aargang 1878. Tavle II.

Autogr. af G. Rung.

Edv. Jantzen's Stenrykkeri.

sende endnu har undersøgt dem i deres fulde Udstrækning, især i Nærheden af Hovedfloden; men dennes Løb kjendes nu, og det er Hovedsagen. I Steden for at flyde i vestlig Retning flere Grader syd for Ækvator, slaar Floden en stor Bugt nord paa og naar op til omtrent to Grader nord for Ækvator, inden den bøjer af i vestlig og sydvestlig Retning for at vælte en Vandmasse ud i Atlanterhavet, om hvis Størrelse m. m. vi i en tidligere Artikel have meddelt nogle Oplysninger. Med Hensyn til Stanleys Kongo-Kaart skulle vi fortsætte Rejsen, der altsaa fra Nyangve gaar igjennem hidtil ukjendte Egne.

Det lykkedes lige saa lidt Stanley som hans Forængere at skaffe sig Kanoer i Nyangve, og i det hele vare de arabiske Kjøbmænd og Slavehandlere under Paaskud af Omhu for hans Sikkerhed højst utilbøjelige til at give ham Hjælp til Rejsens Fortsættelse. De fortalte, hvorledes stærke Karavaner vare gaaede til Grunde dels i Flodens Vandfald og dels i de nord for Byen liggende Urskove, som vare befolkede med vilde Menneskeædere; men Stanley lod haant om alle disse Fortællinger, i det han ytrede: „Jeg har dog i ethvert Fald den Trøst, at jeg ikke bliver spist, førend jeg er bleven dræbt“. Af de fire Evropæere, der oprindelig havde hørt til Expeditionen, var nu kun en eneste tilbage, nemlig Engelskmanden Frank Pocock, og denne modige Mand, om hvis Dygtighed Stanley udtaler sig i de mest rosende Udtryk, styrkede ham meget i hans Forsæt for enhver Pris at forsøge at trænge videre frem. For en Sum af 2500 Dollars fik Stanley en Araber til at ledsage Expeditionen med en Styrke af 140 Arabere og Negre et Stykke Vej langs Flodbredden igjennem de tætte Skove. Han forstærkede sig paa denne Maade, dels for at kunne byde de indfødte Spidsen, hvis det skulde gjøres nødigt, dels for at hindre Rømninger mellem sine egne Folk, der i Nyangve viste sig meget modfaldne paa Grund af alle de Fortællinger, som de havde hørt om Floden, Urskoven og dennes forskjellige Beboere af Menneske- og Dyreverdenen. Det hjalp dog noget til at styrke deres Mod, at Stanley sikrede sig Eskorte, og den 5te November 1876 forlod han Nyangve. Hvor mange han nu havde med sig, Arabertroppen medregnet, kunne vi ikke afgjøre nøjagtig, da der i hans Breve findes modsigende Opgivelser; men hele Styrken talte vistnok godt og vel 300 Soldater, Dragere, Kvinder og Børn; 140 Mand vare væbnede med Bøsser og 70 Mand med Spyd.

Rejsen gik igjennem Skovene paa den højre Side af Lualaba, og det viste sig snart, at ikke alle Fortællingerne om disses Uigjennemtrængelighed vare grebne ud af Luften; thi dels vare Skovene meget tætte, og dels boede der fjendtligsindede Folk, som dog ikke turde op-

tage en aaben Kamp imod en Karavane, der var saa godt væbnet som Stanleys. De indfødte lagde imidlertid Expeditionen alle mulige Hindringer i Vejen, og Indbyggerne i Bakusu vare endog saa vilde, at han skriver om dem, „at de kun vilde betragte en Kongres af Biskopper og Missionærer som en velkommen Tilførsel af Kjød, brugeligt til Roast-beef.“ Efter et tre Ugers højst besværligt Tog igjennem Skovene begyndte Arabertroppen at tage Modet og at tale om at vende tilbage. Stanley foreslog derfor, at man skulde søge hen til Floden for at prøve, om Landet paa dennes vestlige Bred skulde være mere fremkommeligt. Efter en længere Raadslagning gik Troppens Fører ind paa Stanleys Opfattelse, og Expeditionen naaede Floden kun ti danske Mile fra Nyangve, et højst tarveligt Udbytte af over tre Ugers anstrængende Rejse. Her blev „Lady Alice“ sat sammen og løb for første Gang af Stabelen paa Lualaba. Stanley besluttede ikke at forlade Floden uden Nødvendighed, og da hans Folk viste Modløshed, lovede han dem, at de sikkert skulde blive førte til det store Verdenshav, paa samme Tid som han indtrængende mindede dem om, at de for to Aar siden i Sansibar havde forpligtet sig til at følge ham i tre Aar. 50 af de yngste Folk traadte frem og lovede at ville følge ham; de ældre gjorde mange Indvendinger og rystede paa Hovedet, men faldt dog til sidst til Føje.

Styrken blev nu delt i to Afdelinger, af hvilke den ene over Land skulde følge Flodens venstre Bred, medens den anden i Kanoer, der i Hast bleve byggede, skulde sejle ned ad Floden. Landafdelingen før strax den første Dag vild; Kanoerne sejlede til Bifloden Riukis Udløb, hvor der blev slaaget Lejr, og da Stanley her i to Dage forgjæves havde ventet paa Landafdelingen, afsøgte han Riukifloden paa en Strækning af fem danske Mile, men uden at finde Spor af de savnede. Paa Vejen tilbage til Lejren, der blev vogtet af 25 Mand, hørte han i dens Nærhed Skydning og troede, at denne hidrørte fra Landafdelingen, der ved Affyring af Bøsseskud paa almindelig afrikansk Karavanevis gav sin Nærværelse tilkjende. Da han kom nærmere, fandt han Flodmundingen fuld af fjendtlige Kanoer, der dog strax flygtede, skræmmede ved hans uventede Komme. Lejren var under hans Fraværelse bleven angreben, og det havde et Øjeblik set farligt nok ud; thi man havde tilladt de vilde at nærme sig paa fem Skridts Afstand, inden man aabnede Ilden, og en Mængde Kastespyd vare blevne kastede ind i Lejren. Heldigvis stødte Landafdelingen snart til.

To Dagsrejser fra Riukifloden stødte Expeditionen, til stor Glæde baade for Araberne og for Stanleys egne Folk, paa nogle Vandfald, thi alle haabede nu, at han

skulde vende om, naar han med egne Øjne saa de Flodforhindringer, om hvilke man havde fortalt saa meget i Nyangve. Naar vi i det følgende som Fællesnavn for de Flodforhindringer, der ere en Følge af Terrænforholdene, bruge Betegnelsen Vandfald, da maa dette Ord ikke tages i dets almindeligste Betydning, men snarere som en Flodsænkning eller et meget langstrakt Vandfald, der medfører saa stærk Strøm og Hvirvelstrømme, at Sejladsen bliver umulig eller vanskelig. Undertiden have disse Flodforhindringer nærmest Præget af Fosser. Som man vil se paa Kaartet, ligge de øvre Vandfald — naar de tæt nord for Nyangve undtages — under Ækvator, og deres Tal er ikke stort, medens der i de nedre Vandfaldsegne findes opgivet 62 saadanne; paa det sidste af disse Vandfaldsstrøg sænkes Flodens Vandspejl 585 Fod paa en Strækning af 45 Mile. For nærmere at undersøge Egnen og Vandfaldene drog Stanley med ti Mand af Sted langs Flodbredden og var under Vejs nær ved at falde i et Baghold. Da han kom tilbage, meldte man ham, at fire Mand, der i en Kano havde villet undersøge et Vandfald, vare blevne trukne ned i dette, og at man ikke vidste noget om deres videre Skæbne. For at bringe dem Hjælp, hvis de skulde være i Live, brød han øjeblikkelig op med 50 Mand, og han var saa heldig at finde Kanoen drivende med Bunden i Vejret, og de fire savnede siddende paa denne. Nogle fjendtlige Kanoer vare i Færd med at angribe den kærtrede Kano; men en Mand af dens Besætning forsvarede sig og sine tre Ulykkesfæller tappert med en Revolver. Da de vilde saa, at der kom Undsætning, flygtede de, og Stanley underrettede de reddede om, at han næste Gang, de vare ulydige, vilde lade dem sejle i deres egen Sø, en Advarsel, der for Resten var overflødig, da vedkommende havde faaet Skræk nok i Livet til ikke oftere paa egen Haand at foretage Opdagelsesrejser.

Til Arabertroppens store Skuffelse slap man uden Tab forbi Vandfaldene, thi Stanley lod de tomme Kanoer flyde over disse for senere at samle dem op igjen. De indfødte viste sig stadig fjendtligsindede, og den 6te December kom det til Kamp mellem „Lady Alice“ og sex Kanoer paa den ene Side og fjorten store fjendtlige Kanoer paa den anden. Medens Stanley nemlig midt paa Floden holdt en Samtale med de vilde Høvding, blev der pludselig kastet forgiftede Pile mod „Lady Alice“, hvis Besætning imidlertid ikke blev Fjenden Svar skyldig. Ogsaa Landafdelingen blev angreben af de indfødte og havde et Tab af flere saarede. Blandt Arabertroppen udbrød der nu Smaakopper, som bortrev atten Mand; flere af Folkene led af Blodgang og Bylder paa Fødderne, saa at Kanoerne kun bleve flydende Hospitaler, og det var

derfor i en højst ynkelig Tilstand, at Flodafdelingen slog Lejr 31 Mile nord for Nyangve. Snart vare 72 Mand syge af Smaakopper, de vilde Angreb fortsattes, og for at være nogenlunde sikker i Lejren blev det nødvendigt stadig at holde Forposter ude og at sløjfe Kratskoven i flere hundrede Alens Omkreds. Om Natten blev der kastet forgiftede Spyd ind i Lejren, og Stanley skriver, at det var en meget ubehagelig Lyd at høre dem slaa an mod de i Hast opførte Hytter. For at skaffe de syge og saarede bedre Pleje, satte han sig i Besiddelse af en Landsby, der blev befæstet; men Opholdet her blev ikke bedre, thi i store Masser sværmede de vilde Dag og Nat til Vands og til Lands omkring Byen, og enhver, der om Dagen blot viste sig i Byens Gader, kunde være sikker paa at blive Skive for de i Træerne lurende vilde. Hverken de døde bleve jordede eller de syge plejede, og Tilstanden blev først bedre, da Landafdelingen tre Dage senere stødte til. Under et natligt Angreb paa en Ø, der laa ikke langt fra Landsbyen, lykkedes det Stanley at fratage Fjenden omtrent 50 Kanoer, af hvilke han beholdt de største og bedste, ligesom ogsaa den nærmeste Del af Skoven blev rensat for Fjender. Efter disse Smaaskærmydsler tilbød de vilde Fred, som med Glæde blev modtagen, og Expeditionen havde nu Ro i Løbet af en halv Snes Dage.

Da Araberne ikke vilde følge Stanley videre, nærrede han et Øjeblik Frygt for, at der skulde udbryde Mytteri imellem hans egne Folk; men rige Gaver til Underansførerne og det unge Mandskabs Troskab og Mandstugt sejrede over de ældres Uvilje og Modløshed. Den 28de December skulde Afskeden finde Sted. Han mønstrede alle sine Folk ved Navn, i alt 146 Mænd, Kvinder og Børn, og lod dem gaa i Kanoerne, der med „Lady Alice“ foran bleve lagte i en Række tværs over Floden. Arabertroppen istemmede en rørende Afskedssang, og Sangens Toner i Forbindelse med Øjeblikkets Alvor virkede saa stærkt paa Folkene, at de bleve aldeles modfaldne og gav sig til at græde som Børn. „Folk fra Sansibar!“ sagde Stanley til dem, „fat Mod, raab højt: Guds Vilje ske, og pisk Flodens Vande til Skum med Eders Aarer! Lad Arabertroppen vende tilbage til Nyangve og dér fortælle Eders Venner og Bekjendte, hvilke stolte Karle det var, der bragte den hvide Mand ned ad den store Flod til Verdenshavet!“ Stanley skriver om denne Dag: „Den var en af de alvorligste, som jeg nogen Sinde har tilbragt i Afrika.“

Den 4de Januar 1877 kom Expeditionen et kort Stykke Vej neden for Bifloden Rumamis Munding til de nævnte øvre Vandfald, og her skulde en meget besværlig Tid begynde. Fra 4de—27de Januar havde Stanley ikke

Ro, hverken Dag eller Nat; thi det gjaldt ikke alene om at afslaa de vildes uophørlige Angreb, men i disse Vandfaldsegne, der ligge under Ækvator, maatte man ved flere Lejligheder trække Kanoerne tre danske Mile igjennem Skove, hvor der maatte banes Vej med Øxen, medens Forposterne holdt de vilde borte fra Arbejderne. I disse tre og tyve besværlige Dage tilbagelagde Expeditionen kun en Strækning af ti Mile, og da man var kommen forbi de sidste Vandfald, blev der holdt Rast i to Dage, hvortil de udmattede Folk i den højeste Grad trængte.

Paa den anden Side af Vandfaldene forandrede Floden sin Karakter. Hidtil havde den været imellem 2200—3000 Alen bred; nu blev den pludselig dobbelt saa bred og fuld af Øer; Bifloderne bleve større og større; efterhaanden kom Floden til at ligne en stor Sø, der var imellem 1 og 2 $\frac{1}{4}$ Mile bred, og de talrige Øer skjulte ofte paa en længere Strækning aldeles Flodbredderne. Den første Dag, Expeditionen gled ned ad denne brede Flod, blev den tre Gange angreben af tre forskellige Stammer, og den følgende Dag endte en næsten tolv Timer lang løbende Fægtning i et formeligt Søslag paa det Sted, hvor Floden i højre Bred optager den mægtige Biflod Aruvimi. 54 Kanoer, bemandede med imellem 1500 og 2000 vilde, kom sejlene i fuld Fart; fire af Stanleys Kanoer flygtede det bedste, de kunde, men de bleve snart indhentede, og han lod nu alle sine Kanoer ankre i tætsluttet Linje for saaledes at afvente Angrebet. Han skriver, at det var et stolt Syn at se de store, smukt udstyrede Krigs-Kanoer komme sejlene, tæt besatte med vilde; en enkelt Kano udmærkede sig særlig ved sin Størrelse; den havde 80 Roerkarle, 40 paa hver Side; Aarerne vare otte Fod lange, med tilspidset, jærnbeslaet Blad for tillige at kunne bruges som Spyd, medens Haandtaget var prydet med en Elfenbenskugle. Paa et Dæk, der løb fra for til agter, midtskibs i Kanoen, spaserede nogle Høvdinger frem og tilbage; ti unge, udvalgte Folk stod forude paa en Platform og svingede deres Spyd i Luften, medens otte Mand styrede denne Krigsmaskine. Tyve af de andre Kanoer vare ogsaa meget anselige, men den nævnte Kano overgik dog alle de andre ved sin Størrelse og Pragt. Da denne Kano gled forbi Stanleys, blev der kastet et Spyd, og under en øredøvende Larm af de vildes Trommer, Horn og Krigsraab, begyndte Slaget, medens en Sky af Pile og Spyd regnede ned over Stanleys Kanoer, der hurtig bleve omringede af Fjenden. Men Bagladevaabnene vandt snart en afgjørende Sejr, og næppe ti Minuter efter Slagets Begyndelse flygtede Fjenden i vild Uorden, forfulgt af de fremmede Kanoer. En halv Snes Landsbyer bleve nu, som det lader til, plyndrede for at

skaffe Fødemidler til Veje, og da Stanley kaldte sine Folk tilbage, medbragte de 133 Stykker Elfenben af forskjellig Størrelse og i Skikkelse af Krigshorn, Køller, Kornstødere, Kiler o. s. fr. Disse Egne ere nemlig saa rige paa Elfenben, at dette bruges til Forarbejdelsen af det simpleste Bohave; Stanleys Folk fandt en Veranda uden for en Høvdings Bolig hvilende paa Støtter af Elfenben. Byttet regnede han til en Værdi af 18,000 Dollars, og han lovede Folkene denne Sum i Prisepenge, hvis det skulde lykkes ham at omsætte de vundne Sager. Expeditionen mistede kun en eneste Mand ved denne Lejlighed.

For at undgaa de evindelige Sammenstød med de vilde, søgte Stanley herefter at holde sig midt i Floden mellem Øerne; men Mangel paa Fødemidler tvang ham til at sætte sig i Forbindelse med de indfødte, og han var denne Gang saa heldig under 1 $\frac{3}{4}$ ^o n. Br. og 23° ø. L. at træffe paa Folk, hos hvem han for Tøjer og Perler tiltuskede sig, hvad han manglede. Medens de vilde hidtil ikke havde haft Skydevaaben, saa han her nogle gamle Bøsser. Men de gode Dage skulde ikke vare længe; thi i Urangi, som var meget tæt befolket, og hvor der ved Flodbredden laa en By, som var en halv Mil lang, maatte Stanley gribe til Vaaben, efter at de indfødte havde bestjaalet ham, medens han handlede med dem, og senere søgte at spærre ham Gjennemfarten. Den 14de Februar kom Expeditionen i Kast med Mangala-Folket, der mødte ham med 63 Kanoer. En stor Del af disse indfødte vare væbnede med Bøsser; hvide Gedskind hang over Skuldrene ligesom korte Kapper, Hovedbedækningen var af samme Stof, og for Resten var Legemet smykket med Messingprydelser; Høvdingerne bare højrøde, uldne Kjortler. Stanley søgte at træde i venskabelig Forbindelse med disse vilde, som han havde hørt omtale som ivrige Handelsmænd, men forgjæves, og den en og tredivte Søfægtning blev leveret. Fire Mand i „Lady Alice“ bleve saarede af de Smaasten og Metalstumper, hvormed de indfødtes Bøsser vare ladte, men Bagladeriflerne gik som sædvanlig af med Sejren, og Stanley tog to fjendtlige Kanoer og afbrændte en Landsby. Ikke langt herfra optager Floden den store Biflod Ikelemba, der omtrent er lige saa stor som Hovedfloden, og hvis Vand næsten har samme Farve som The. Paa en lang Strækning er der en skarp Grænse mellem Hovedflodens klare Vand og Biflodens farvede. Stanley mener, at Ikelemba er den samme som Kasai. I Slutningen af Februar Maaned opholdt Expeditionen sig i nogle Dage hos et venskabeligsindet Handelsfolk, og den sidste Kamp, han havde at bestaa, var imod en Stamme, som boede dér, hvor Floden i venstre Bred optager Bifloden Ikuri Nkutu, der turde være den samme som Kvango.

Medens de indfødte saaledes i Løbet af de fire første Maaneder af Rejsen fra Nyangve næsten stadig havde vist sig fjendtligsindede, blev det modsatte Tilfældet under Resten af Rejsen. Undertiden var dog ogsaa Freden her paa Nippet til at blive brudt, da det ikke altid var saa let for Stanley til alle Parters Tilfredshed at bilægge Smaakjævlerier imellem hans Folk og de indfødte. Paa nogle Steder viste de indfødte sig meget overtroiske og holdt ham for en Troldmand, naar han tog Observationer eller gjorde Optegnelser i sin Dagbog. En Gang bleve saaledes flere Stammer enige om at lade ham vide, at man vilde erklære ham Krig, hvis han ikke udliveredede sin Dagbog, for at den kunde blive brændt. At ofre denne kunde der selvfølgelig ikke være Tale om, og han lod derfor de vilde oprænde — et Bind Shakespeare, som han for Resten meget nødig skilte sig ved, men som han dog fandt sig i at se gaa op i Luer, naar han derved kunde sikre sig de indfødtes villige Hjælp. De Vanskeligheder, som de vilde hidtil havde lagt ham i Vejen, medens han paa en forholdsvis magelig Maade gled ned ad Floden, vare imidlertid for intet at regne imod dem, som Naturen skulde frembyde paa den sidste Del af Rejsen; thi paa en Strækning af henved 50 Mile banede Floden sig her Vej gjennem den store afrikanske Højslettes Affald imod Kystlandet og dannede en lang Række Vandfald. Paa denne Strækning, som Stanley var ikke mindre end næsten fem Maaneder om at passere, mistede han i Vandfaldene en Snøs Mand og et Dusin Kanoer, af hvilke nogle vare ladede med det kostbare Bytte, som hans Folk tidligere havde gjort; Frank Pocock druknede i et af disse Vandfald, og Stanley var selv en Gang nær ved at friste samme Skæbne. Det var ofte først efter utrolige Anstrængelser og langvarigt Arbejde, at det lykkedes at slæbe Kanoer og Varer nogle faa tusende Alen frem, og havde ikke de indfødte, undertiden i et Tal af indtil 600 Mand, hjulpet trolig til baade som Dragere og som Kanobyggere, vilde det efter al Rimelighed ikke have lykkedes at bringe Expeditionen frem til det paa Kaartet antydede Punkt, hvortil Kaptajn Tuckey i Aaret 1816 med de største Tab var naaet fra Kongos Munding. Oven for dette Punkt var Floden hidtil aldeles ukjendt, og Stanley havde saaledes vist, at Lualaba og Kongo ere én og samme Flod.

Skjønt Expeditionen altsaa nu havde naaet Egne, der tidligere vare blevne nogenlunde undersøgte, vare alle Rejsens Vanskeligheder dog ikke derfor overvundne; thi Befolkningen her var ved sine Handelsforbindelser med de ved Flodmundingen boende Evropæere blevet hengiven til Drik, og da Stanley kom lang Vejs fra, ejede han hverken Rom eller de Tøjer og Perler, der her bruges

som Omsætningsmidler. Det faldt ham derfor meget vanskeligt at skaffe Fødemidler til de 115 forsultne, pjaltede og udmattede Mennesker, hvortil Expeditionen efterhaanden var svunden ind, og da han var omtrent 6 Mile fra Byen Emboma, sendte han sine fire raskeste Folk af Sted til den nævnte By med følgende originale Skrivelse, der bedst viser Expeditionens Tilstand:

„Til enhver engelsktalende Gentleman i Emboma!

„Jeg er kommen fra Sansibar med 115 Sjæle: Mænd, Kvinder og Børn, som ere i den højeste Grad forsultne. De indfødte ville ikke sælge os noget, da de le ad vore Varer. Vi kunne desuden ikke skaffe os Fødemidler undtagen paa Torvedagene, og Folk, der ere nær ved at dø af Sult, kunne ikke vente saa længe. Jeg har derfor besluttet at sende tre af mine flinkeste Folk og Drengen Robert, som er opdragen af den engelske Mission i Sansibar, af Sted for at anmode Dem om Hjælp. Jeg kjender Dem ikke, men jeg har hørt, at der bor en Engelskmand i Emboma, og da De baade er Kristen og Gentleman, beder jeg Dem ikke at lade min Anmodning gaa upaaagtet hen. Drengen Robert vil bedre end jeg kunne fortælle Dem om vor sørgelige Tilstand. Vi lide den største Nød, men naar jeg faar Hjælp, kan jeg nok naa Emboma i fire Dage. Jeg behøver et hundrede Stykker Tøj, hvert sex Alen langt, af det Slags, som man handler med her paa Egnen; men det bedste af alt vilde dog være, om jeg kunde faa ti til femten Dragter Ris til strax at komme i de tomme Maver. Faar jeg ikke Hjælp inden to Dage, gaar jeg en rædsom Tid i Møde imellem de døende Mennesker. Skulde De til mit personlige Brug være i Besiddelse af Luxus-Artikler saa som The, Kaffe, Sukker og Kiks, anmoder jeg Dem om at sende mig lidt deraf.

Henry M. Stanley.

P. S. Skulde De ikke kjende mit Navn, saa er det mig, som 1871 fandt Livingstone.

H. M. S.“

Som man kan tænke sig, skyndte de i Emboma boende Evropæere sig at sende Stanley al mulig Hjælp, og den Glæde, hvormed Fødemidlerne bleve modtagne, lader sig ikke skildre. Den treaarige Rejses Besværligheder vare glemte, gamle og unge fortabte sig blot i Øjeblikkets Nydelse, de mest forsultne slugte Risen raa, og i sit Telt gjorde Stanley sig til Gode, blandt andet med en Flaske Champagne, som han bogstavelig talt „knækkede Halsen“ paa. „Jeg var lykkelig!“ skriver han; i Lejren lød Lovsange til Ære for „de hvide Mænd ved det salte Hav“; alle havde travlt med at brase og koge; de Laser, der sparsomt dækkede Folkene, bleve byttede om med ny Klæder af Manchester Bomuldstøj, og da den næste Morgens Reveille lød, stillede en Flok lykkelige Mennesker, som fire og tyve Timer i Forvejen havde været grebne af Fortvivlelse. Den 8de Avgust holdt Stanley sit Indtog i Emboma, der ligger omtrent femten Mile fra Atlanterhavet, og den vidunderlige Rejse var til Ende. Han vilde dog ikke

her skilles fra sine Folk, men fulgte dem over Kap til Sansibar, hvor han indtraf i Slutningen af forrige Aar; han havde da med sig ikke engang Halvdelen af de Folk, med hvilke han i Oktober Maaned 1874 havde tiltraadt Rejsen.

Vi have i det foregaaende kun nævnt Navne, som findes paa Kaartskissen i „Daily Telegraph“; at Kaartet her kun er en Skisse, er indlysende, og, som Stanley selv siger, optager Kongo uden Tvivl langt flere Bifloder, end han har set, thi ofte maatte han, som omtalt, holde sig midt i den brede Flod, hvor talrige Øer skjulte Udsigten til Bredderne. Stanley foreslaar til Ære for Lualabas navnkundige Opdager at kalde Floden Livingstone; thi de indfødte give Floden mange Navne, og Kongo er oprindelig kun Navnet paa en Del af Landet ved Flodens Munding. Saa vel Lualaba som det hidtil kjendte Stykke af Kongo have vi tidligere omtalt, og vi skulle her kun fremhæve, at Stanley har vist, at der i Hjertet af Afrika findes en fuldstændig sejlbare Vandvej af henved to hundrede danske Miles Udstrækning, liggende imellem Vandfaldene under Ækvator, hvor Floden gjør Bøjningen imod Nord og Vandfaldsegnene ved den nedre Kongo; da flere af Bifloderne have en betydelig Størrelse, er Tilstedeværelsen af andre, vidtstrakte Vandveje højst rimelig. Paa Kaartet har Stanley antydnet, at Befolkningen paa enkelte Steder udgjøres af Dværge og Menneskeædere; men han bringer i sine lange Breve lige saa lidt Underretning om Dværgenes Størrelse som om Menneskeædernes Sæder og Skikke. Skjønt der gives Undtagelser, er det en Hovedregel, at det især er Slavejægerens Grusomheder, der have gjort de indfødte fjendtligsindede mod fremmede, og Kongo synes paa en lang Strækning at have dannet en skarp Grænse imod de nord fra fremtrængende Slavejægere. Skjønt Negeren, ligesom vel de fleste vilde, heller først tager imod Kjøbmanden end imod Missionæren, mener Stanley dog, at de indfødte i det østlige Afrika fortrinsvis bør civiliseres gennem praktisk Missionsvirksomhed; thi i denne Del af Landet findes der større Stater, som styres enevældig, og her vil det især komme an paa at paavirke Herskerne for at faa Folkene med. I det vestlige Afrika, fra Tanganjika til Kongos Munding, træffer man derimod en Uendelighed af Distrikter, Byer og Landsbyer, hvis Indbyggere elske Handel til Lidenskab, og hvor Smaakongerne ikke kunne øve nogen større Indflydelse.

Læserne ville uden Tvivl vide, at man i England af og til har søgt at rejse en Stemning imod Stanley ved at beskyldte ham for unødvendig grusom Optræden mod de indfødte. Det var allerede paa et temmelig tidlig Tidspunkt af Rejsen, at hans Sammenstød med de vilde

paa Ukereve Søen gav to filantropiske Selskaber Anledning til at udtale sig meget skarpt mod ham. Man overrakte endog i den Anledning i Oktober Maaned 1876 en Skrivelse til Lord Derby, i hvilken man opregnede Stanleys Synderegister og anførte, hvor mange vilde baade han personlig og hans Folk havde dræbt, samt at han havde skudt paa de indfødtes Kanoer med en Elefantriffel, der var ladet med Sprængprojektiler. Lord Derby udtalte i sit skriftlige Svar til Selskabernes Bestyrelse, at det havde gjort ham meget ondt at læse de nærmere Omstændigheder ved Stanleys Rejse, men at han ikke direkte kunde blande sig i Sagen, da Stanley var ndriderisk Undersaat; imidlertid haabede han, af Hensyn til det gode Omdømme, som Stanley havde vundet i England som Livingstones „Opdager“, at han maatte være i Stand til at retfærdiggjøre sig. Paa givne Førelæggelse blev det end videre meddelt, at Stanley ikke havde Tilladelse til at hejse engelsk Flag, skjønt han til Dels rejste for et engelsk Blads Regning, og at alle Konsulerne i Afrika vilde faa Befaling til at underrette ham derom, naar Lejlighed gaves. Den nordamerikanske Minister i London blev desuden oplyst om den Stemning, som Stanleys Adfærd havde fremkaldt i England. I det kongelige geografiske Selskab i London har denne Sag ogsaa været bragt paa Bane; Stanley synes her at have haft Stemningen imod sig, men han havde dog ogsaa Forsvarere, og blandt disse vare saa fremragende Mænd som Oberst Grant og Kaptajn Burton, begge navnkundige rejsende, der have foretaget lange Rejser i det indre Afrika. Under sit Ophold i Kapstaden fik Stanley Lejlighed til, i det mindste foreløbig, at imødegaa de imod ham rejste Beskyldninger. Gjæntagende ytrede han dér, at det kun var til Selvforsvar, at han flere Gange havde grebet til Vaaben, i det han overalt med det gode havde søgt at overvinde de vildes Uvilje. Naar imidlertid baade Forøring, gode Ord og imødekommende Opførsel vare blevne besvarede med forgiftede Spyd og Pile, havde han brugt Magt; thi fremad skulde han, og man maatte vel huske, at ikke alene hans egen, men ogsaa alle hans Ledsageres Skæbne var afhængig af hans Handlemands. Det er selvfølgelig umuligt før der foreligger mere omfattende Erklæringer fra Stanley selv, at afgjøre, hvorvidt de nævnte Beskyldninger ere grnndede eller ikke, og man vil endda altid kunne være uenig om, hvor vidt han ved den eller den Lejlighed kunde have holdt lidt tidligere op at skyde og derved maaske sparet nogle Menneskeliv. Folk, der kunne udtale, hvad der er blevet sagt i England: „en eneste udgydt Blodsdraabe besudler Opdagerens Hæder!“, kunne selvfølgelig under ingen Omstændighed billige Stanleys Optræden; men skulde han have rettet

sig efter dem, kunde han lige saa gjerne være bleven hjemme, og da havde rigtignok Afrikas Kaart været blankere, end det nu er. Det nytter i ethvert Tilfælde ikke at ville gjøre Stanley til Menneskejæger, og fra en Missionsexpedition, der netop efter en Indbydelse gennem ham, har rejst til Kong Mtesa i Uganda, har man intet hørt om Grusomheder, skjønt denne Expedition paa et længere Stykke Vej har gennemrejst Egne, hvor Stanley havde set sig nødsaget til at sætte haardt mod haardt. For disse Egenes Vedkommende har altsaa ikke den af Stanleys Modstandere udtalte Spaadom, at det vilde være vanskeligt at rejse i hans Fodspor, stadfæstet sig. For sine Folks Velvære sørgede han altid saa godt, som det var muligt, og den Omstændighed, at han fulgte dem rundt Kap til deres Hjemstavn i Sansibar, hvor der flød mange Taarer, da han sagde dem Farvel, synes at vidne om, at han ikke er den haardhjærtede Bøddel, som nogle have villet gjøre ham til.

Videnskabelige Resultater i Ordets strengere Betydning bringer Stanley næppe; han har haft for travlt med selve Expeditionen til at kunne faa taget den Mængde

Observationer som Cameron, og Livingstones Missionsvirksomhed ligger ikke for ham; men Folk, der saaledes som han gaa igjennem tykt og tyndt, ere uundværlige, og den Fynd og Klem, hvormed han har løst de Opgaver, han havde paataget sig, maa vække den største Beundring. Hans Opdagelse af Kongo-Flodsystemets mægtige Vandvej vil faa en overordentlig Vigtighed, og den Tid er maaske ikke saa fjærn, da Kapitalen kaster sig over Handelsforetagender i de af ham gennemrejste Egne, hvis herlige Produkter og tætte Befolkning kun vente paa at blive dragne med ind i Verdenshandelen. Negeren vil ikke som Kariben, den nordamerikanske Indianer og Sydhavsboen gaa til Grunde ved at blive stillet lige over for den evropæiske Civilisation, og det rige Mellemafrika vil for Kapitalen — det bliver vel ogsaa her engelske Pengemidler, som komme til at gjøre Udslaget — uden Tvivl blive et andet Østindien, der vil faa udstrakt Brug for Bomuldstøjer, Maskiner, Værktøj, Vaaben o. s. v., og som til Gjengjæld kan byde Verdensmarkedet en Overflødighed af de tropiske Jordstrøgs herligste Frembringelser, hentede saa vel fra Dyr- og Planteriget som fra Bjærgenes indre.

Febergummitræet,

et Foredrag af Tyge Rothe, kgl. Slotsgartner.

Imod hvilke af Jordens Egne man end vender Blikket, det være sig til videnskabelig Granskning eller med det almindeligere Formaal at skaffe sig en samlet Oversigt over Omverdenen, vil man snart nødes til at indrømme, at Plantevæksten er en af de væsentligste Faktorer til at bestemme de enkelte Egenes Udseende og Særkjendelighed. Dette er dog ikke alene en Følge af det umiddelbare Indtryk, som man modtager af Planteverdenen, men hidrører tillige fra, at dennes Tilstedeværelse, dens særegne Optræden eller — hvad jo ogsaa forekommer — Savnet af den øver stor Indflydelse paa de paagjældende Jordstrøgs Væjrforhold, i Reglen staar i nøje Vexelvirkning med Jordbundens Beskaffenhed og til en vis Grad betinger Landets Anvendelighed for Menneskeheden. Plantevæksten er altsaa et meget vigtigt *geografisk Moment*, og af denne Grund kan man vist have Ret til her at henlede Opmærksomheden paa et Træ, som i den forholdsvis korte Aarrække, der er hengaet, siden dets flersidige Nytte er bleven mere kjendt og dets Dyrkning udbredt ud over dets Fædrelands Grænser, allerede har givet store Landstræk-

ninger et helt andet Udseende og samtidig en Værdiforøgelse, som vanskelig kunde tænkes tilvejebragt saa hurtig eller saa grundig ved noget andet ligesaa overkommeligt Middel.

Eucalyptus globulus gaar i sin Hjemstavn, Avstralien, almindelig under Navnet „det blaa Gummitræ“ til Adskillelse fra de ikke faa andre Arter af samme Slægt, der for Resten ikke maa forveksles med Gummifigentræet (*Ficus elastica*) fra samme Verdensdel, af hvilket der udvindes Viskelæder, og som i smaa Exemplarer er en yndet Prydplante i vore Vækthuse og Stuer, men som hører til en hel anden Plantefamilie end *Eucalyptus*. *Febergummitræet*, eller ogsaa alene *Febertræet*, er det Navn, hvorunder det er blevet udbredt som Kulturplante over det store Omraade, det nu indtager, og det skyldes naturligvis den bestemte velgjørende Egenskab, hvorpaa Navnet tyder. En god videnskabelig Beskrivelse af *Eucalyptus globulus* har Labillardière allerede givet 1792 i Beretningen om den Rejse, der paa den franske Regerings Foranstaltning foretoges for at finde La Pérouse; men